

УҚИТУВЧИНИНГ ИЖТИМОЙ ФАОЛЛАШУВИДА МЕДИА ВА АХБОРОТНИНГ АҲАМИЯТИ

Мадрахимова Феруза Рузимбаевна
Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети
тадқиқотчиси, доцент

Аннотация: Ушбу мақолада ўқитувчининг ижтимоий фаоллашувида медиа ва ахборотнинг аҳамияти ҳақида сўз боради. Муаллиф педагогик маълумотларга таяниб, мавжуд илмий адабиётлар асосида ўқитувчининг ижтимоий фаоллашувида Медиа ва ахборотнинг аҳамияти бўйича ўзига хос жиҳатларни ўрганган ва таҳлил қилган.

Калит сўзлар: Ахборот, технология, жамият, медиасаводхонлик, интернет, глобаллашув.

THE IMPORTANCE OF MEDIA AND INFORMATION IN THE SOCIAL ACTIVATION OF THE TEACHER

Abstract: This article talks about the importance of media and information in the social activation of the teacher. Based on pedagogical data, the author studied and analyzed specific aspects of the importance of media and information in the social activation of the teacher based on available scientific literature.

Key words: Information, technology, society, media literacy, Internet, globalization.

ЗНАЧЕНИЕ МЕДИА И ИНФОРМАЦИИ В СОЦИАЛЬНОЙ МЕДИАИВИЗАЦИИ УЧИТЕЛЯ

Аннотация: В этой статье рассказывается о важности средств массовой информации и информации в социальной Медиаивизации учителя. Автор, опираясь на педагогические данные, на основе имеющейся научной литературы изучил и проанализировал специфические аспекты значения средств массовой информации и информации в социальной Медиаивизации педагога.

Ключевые слова: информация, технологии, общество, Медиаграмотность, интернет, глобализация.

Кириш қисм (Introduction): Мамлакатимизда сўз эркинлигини таъминлаш, ахборот ва оммавий коммуникациялар соҳасини бошқариш тизимини қайта ташкил қилиш, ижтимоий-сиёсий ва социал-иқтисодий ривожланишнинг муаммоли масалаларини ҳал этишда медиа макон, оммавий ахборот воситаларининг ролини ошириш бўйича сезиларли ишлар амалга оширилди.

Шу билан бирга, соҳадаги ҳозирги ҳолат таҳлили медиа маконда юзага келаётган чақириқларга тезкорлик билан муносиб жавоб қайтариш ҳар қачонгидан ҳам муҳим. Зеро, Президентимиз Ш.М.Мирзиёев: “Тарбия мукамал бўлиши учун эса бу масалада бўшлиқ пайдо бўлишига мутлақо йўл қўйиб бўлмайди. Барчангизга аён, ҳозирги кунда дунё микёсида бешафкат рақобат, қарама-қаршилик ва зиддиятлар тобора кескин тус олмоқда. Диний экстремизм, терроризм, гиёҳвандлик, одам савдоси, ноқонуний миграция, «оммавий маданият» каби хавф-хатарлар кучайиб, одамзот асрлар давомида амал қилиб келган эътиқодлар, оилавий қадриятларга путур етказмоқда. Мана шундай ва бошқа кўплаб таҳдидлар инсоният ҳаётида жиддий муаммоларни келтириб чиқараётгани - айни ҳақиқат ва буни ҳеч ким инкор этолмайди” [1; 505] деган эди. Дарҳақиқат бугун ушбу жараёнда ҳар бир ёшда медиасаводхонликни

шакллантириш ва буни таълим муассасаларида ўқув жараёнлари орқали амалга ошириш ҳар қачонгидан ҳам муҳим.

Асосий қисм (Main part): Янги авлодни ўқитиш, тарбиялаш ва ривожлантириш ахборотга бой муҳитда амалга оширилади. Замонавий технологиялар ўқитувчининг касбий-педагогик фазилатларига, ўқитишда ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланишнинг услубий ва ташкилий жиҳатларига янги талабларни белгилайди.

Бугунги кунда ҳар қандай ўқитувчи ўқув жараёнида фанлардан медиа воситаларини – интернетдаги маълумотларни, элестрон дарсликларни, луғатлар ва маълумотномаларни, тақдимотларни, дастурларни, турли хил алоқа турлари - суҳбатлар, форумлар, блоглар, электрон почталарни ишлатишнинг кўплаб имкониятларига эга.

Медиа воситаларидан фойдаланиш универсал ўқув фаолиятларини тартибсиз шакллантиришдан мақсадга йўналган ва режа асосида шакллантиришга ўтишга ёрдам беради. Албатта, универсал ўқув фаолиятларининг шаклланганлигини баҳолашда медиа кенг қўлланилиши керак. Ўқитувчи ва талабалар ўз фаолиятларини ҳамда натижаларини режалаштирадиган, шунингдек, қайд этадиган ахборот-таълим муҳити уларни шакллантириш учун жуда муҳим аҳамиятга эга.

Медиа билимдонлик нафақат олий таълимдан балки, ўрта таълим мактаб давридан бошланиши керак. Айниқса, бошланғич синфларда ёш бўйича эҳтиёжлари ва имкониятлари доирасида медиа воситаларидан ва ахборот манбаларидан фойдаланиб, ўқув масалаларини ҳал қилиш қобилияти сифатида ўқув медиа билимдонлигини ажратиб кўрсатиш лозим. Кичик ёшдаги ўқувчининг умумий медиа билимдонлиги унинг бир қисми ҳисобланади. Кўпчилик ҳолларда бошланғич синф ўқувчилари умумий медиа билимдонлиги элементларини улардан катталар кундалик ҳаётларида ва касбий фаолиятларида фойдаланишлари даражасида ўзлаштирадилар.

Медиасаводхонлигини шакллантириш масаласининг ҳал этилиши фақат алоҳида ўқув фанлари дастурларида эмас, балки, ўқув фаолиятида моҳияти жиҳатидан боғлиқ бўлган универсал билимдонликни шакллантириш бўйича дастурлар доирасида қайд этилиши керак.

Шахсий билим фаолиятларида фанларни ўзлаштиришда қуйидаги:

- ахборотга танқидий муносабатда бўлиш ва уни танлаб қабул қилиш;
- бошқалар шахсий ҳаётлари ҳақидаги ахборотни ва ахборот натижаларини ҳурмат қилиш каби хислатларни шакллантиришга эътибор қаратилади [2; 273-274].

Ўқув фаолиятларини ўзлаштиришда қуйидагилар таъминланади:

□ ахборот муҳитида амалга ошириладиган фаолиятлар шароитлари, бориши ва натижаларини баҳолаш;

□ амалга оширилган фаолиятларни ўқувчиларнинг ўзлари, унинг ўртоғи ва ўқитувчи томонидан баҳолаш ҳамда уларни тузатиш учун рақамли ахборот муҳитида жойлаштирилган фаолиятлар натижаларидан фойдаланиш;

□ ўқувчининг ўқишдаги ютуқлари рақамли портфолиосини яратиш.

Идрок этиш универсал ўқув фанларини ўзлаштиришда едиди умумтаълим универсал фаолиятларида муҳим рол ўйнайди ва педагог-мутахассисларнинг асосий вазифалари қуйидагилар: ўқувчининг индивидуал ахборот архивларида, таълим муассасаси ахборот муҳитида, ахборот таълим ресурслари минтақавий захираларида ахборот излашни ўргатиш; атроф-олам ва таълим жараёни ҳақида ахборотларни қайд этиш (ёзиб олиш), жумладан, аудио ва видео ёрдамида (ўқувчиларнинг ишларини ва бошқалар)ни ёзиб олиш, рақамлаштиришни ўргатиш; билимларни тизимлаштириш, уларни ташкил этиш ва концептуал

диаграммалар, хариталар, давр йўналишлари ва генеалогик дарахтлар кўринишида тақдим этиш; клавиатура воситасида териладиган матнлардан иборат гипермедиа хабарлар, рақамли маълумотлар, тасвирлар ва товушлар, хабар элементларини яратишни ўргатиш; аудиоқўرғазмали намойиш этиш билан чиқишлар тайёрлаш; ҳақиқий ва виртуал конструкторлар конструктив элементларидан объектлар ва жараёнлар моделларини шакллантиришдан иборат [3; 91].

Медиа коммуникатив ўқув фаолиятларини шакллантириш учун муҳим восита ҳисобланади. Бунинг учун қуйидагилардан фойдаланилади:

- гипермедиа-хабарлар яратиш;
- аудиоқўрғазмали намойиш маҳсулоти билан чиқиш;
- жамоали/шахсий коммуникациянинг боришини қайд этиш (аудио-видео ва матнли ёзув);
- рақамли муҳитда мулоқотлар (электрон почта, чат, видеоконференция, форум, блог).

Ўқувчи ва талабаларнинг медиадан тўғри фойдалана олиш малакаларини шакллантириш тизимли фаолиятли ёндашиш доирасида, ўқув режаси барча фанларини ўрганиш жараёнида содир бўлади. Унинг натижаси ўқувчи ва талабаларни ўқитиш интегратив натижасидан иборат бўлади.

Натижалар ва муҳокамалар (Results and Discussions): Медиа билимдонлигини универсал ўқув фанлари билан уйғунликда шакллантириш дастурига киритилиши таълим муассасасига ва ўқитувчига ҳар бир фан хусусиятларини ҳисобга олиб, турли малакаларни ўзлаштиришда такрорлашларнинг олдини олишларига, турли ўқув курслари мазмунини бирлаштиришни ва синхронлаштиришни амалга оширишларига имкон беради. Ахборот билан ишлаш ва медиа воситаларидан фойдаланишни ўзлаштириш факультатив курслар, тўгараклар, ўқувчиларнинг синфдан ташқари фаолиятлари мазмунига ҳам киритилиши мумкин.

Медиасавоҳонликни шакллантиришда ахборотни қайд этиш, рақамли микроскоп, микрофон, рақамли датчиклардан ахборотларни компьютерга киритиш, тасвирлар, матнларни сканердан ўтказиш, ахборотни сақлаб қолиш, фото ва видео-тасвир қурилмалари, ахборотни кўчириш, сақлаш мосламалари флешкарталар билан аста таништириб бориш зарур. Шунингдек, компьютерда матн яратиш, график маълумотлар, матнни таҳрир қилиш, матнга ўзгаришлар киритиш: сўз ёки матн қисмини ўчириш, алмаштириш, ўрнига қўйиш ва бошқа амаллар воситасида матнни таҳрир қилиш, ахборотни қидириш, компьютер луғатларидан бирор тушунча ёки Интернетдан ахборотни қидириб топиш жараёнларини ўзлаштириш лозим.

Ўқув фаолиятида юқори натижаларга эришиш учун АКТ соҳасидаги функционал саводхонликдан самарали ва тизимли равишда фойдаланишнинг зарурий шarti ички мотивация, ўқитувчининг АКТдан фойдаланган ҳолда дарс ўтказишга бўлган эҳтиёжи ва тайёрлиги, олинган назарий билимларни онгли равишда узатишдир. Бунда амалий кўникмалар амалий педагогик фаолиятга, таълим жараёнида тайёр мультимедиа дастурларидан, Интернетдаги таълим манбаларидан, тармоқ жамоаларида мулоқот қилишдан, ижтимоий хизматлардан фойдаланишдан, ўзларининг сода нарсаларини яратиш ҳамда улардан фойдаланиш жараёни ва мавжуд дастурий маҳсулотлар, ўқув сайтларидан унумли фойдаланиш зарур [4; 113].

Медиасаводхонликни ривожланишида медиа воситалари муҳим аҳамият касб этади. Аввало, кўриш органлари, нерв тизими, фаолият-таянч аппарати учун хавфсиз бўлган медиа воситалари билан ишлаш эргономик услубларидан фойдаланиш. Ўрнини тўлдирувчи машқларни бажариш. Файллар ва папкалар тизимини ташкил қилиш, файллардаги ўзгаришларни эслаб қолиш, файллар ва папкаларни ўзгартириш, файлни чоп этиш;

Иккинчидан, ахборотни ёзиш, қайд этиш. Бевосита камерадан, жумладан, рақамли микроскоп, микрофон, рақамли датчиклардан ахборотларни компьютерга киритиш. Тасвирлар, матнларни сканердан ўтказиш. Ахборотни ёзиб олиш (сақлаб қолиш). Тасвир кўринишида киритилган матнни таниб олиш. Фото ва видео-тасвир қурилмалари, ахборотни кўчириш, сақлаш мосламалари флешкарталар билан аста таништириб бориш зарур;

Учинчидан, компьютерда матн яратиш. Бунда клавиатурадан фойдаланиш ва унинг ёрдамида матн яратиш, сўзларнинг тўғри ёзилиши, тиниш белгилари, орфография қоидаларини ўзлаштириб боришлари, шу билан бирга матнни сақлаш, унга ўзгартириш киритиш ва бошқаларни ўрганиш. Матнни териш билан она тили ва чет тилларини ўрганишга интилиш [5; 317];

Тўртинчидан, график маълумотлар. График планшетда расм чизиш (тайёр расмдан нусха олиш, шахсий расмларни яратиш)ни ўрганиш. Оилавий шажара дарахтини яратиш;

Бешинчидан, матнни таҳрир қилиш. Матнга ўзгаришлар киритиш: сўз ёки матн қисмини ўчириш, алмаштириш, ўрнига қўйиш ва бошқа амаллар воситасида матнни таҳрир қилиш. Тасвирларни (слайд-шоу), видео ва аудио ёзувларни таҳрир қилиш;

Олтинчидан, ахборотни қидириш. Компьютер луғатларидан бирор тушунча ёки Интернетдан ахборотни қидириб топиш жараёнлари киради.

Хулоса (Conclusion): Хулоса қилиб айтганда, дарс жараёнида медиадан фойдаланишда педагог-мутахассислар қуйидагиларга:

- ўқувчилар ва талаба ёшларнинг табиий мотивацияси, таълим мақсадлари;
- медиа билимларини ўзлаштириш натижаларини назорат қилиб бориш;
- фан соҳаси бўйича медиадан фойдаланиш самарадорлигини ошириш;
- фан соҳаси бўйича ўзлаштиришни баҳолаб боришда муҳим ҳисобланган рақамли портфолиони шакллантиришга эътибор қаратишлари лозим.

Таълим жараёнида ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш ўқув жараёнидаги барча иштирокчиларнинг ахборот компетенциясини шакллантириш оғриқли ва тиканли эмас, балки ижодий, мақсадга мувофиқ ва самарали бўлишини таъминлаш учун ҳал қилиниши керак бўлган кўплаб саволларни ўз ичига олади. Шу билан бирга, компьютер технологиялари фақат ўқитувчининг жонли сўзини ҳеч қачон алмаштирайдиган восита эканлигини унутмаслик керак. Бугунги кунда замонавий ўқитувчи ёш авлод билан ишлайди, уни янги жамиятдаги ҳаётга тайёрлайди, демак у ўзи ҳам замон билан ҳамнафас бўлиши керак. Ўқитувчиларнинг янги технологиялар ва методларни ишлаб чиқишдаги муваффақият даражаси кўп жиҳатдан касбга садоқат, янги нарсаларни ўрганишга бўлган интилиш ва ўз-ўзини тарбиялашга қизиқиш билан боғлиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар (References):

1. Мирзиёев Ш. Миллий тарраққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Тошкент: Ўзбекистон, 2018 йил.

2. UNESCO (1999) Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO. In Education for the Media and the Digital Age Vienna.

3. Бондаренко Е.А. Теория и методика социально-творческой реабилитации средствами аудиовизуальной культуры. -Омск: Изд-во Сибир. филиала Рос. ин-та культурологии, 2000.

4. Возчиков В.А., Колтаков К.Г. Образование в информационном обществе: некоторые проблемы содержания и организации. -Бийск: НИЦ БиГПИ, 2001.

5. Дўстмухаммад Х. Ахборот мўъжиза, жозибаси, фалсафа, -Т.: “Янги аср авлоди” 2013.